

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Reproduction of the original drawing by the artist.

C. A. Reitzel's Forlag

L. W. Tegner & Petersen's Forlag

SCHIELENBORG,
fordum Eskebjerg, i Fyn.

SCHELENBORG,

forðum Eskebjerg, i Fyn.

Om trent 1 $\frac{1}{2}$ Mil nord for Kjerteminde ligger Hovedgaarden Schelenborg paa Halvøen Hinsholm i Odense Amt, Bjærgø Herred og Stubberup Sogn. Hinsholm udgjør den nordlige Del af Bjærgø Herred, fra hvis sydlige Del den adskilles ved Kjerteminde-Fjord, imedens Forbindelsen dermed dannes af en smal Landtunge med de høje Munkøbo Bakker. I øvrigt har Hinsholm flere Højdefraetninger, hvilket ogsaa er Tilfældet med selve Stubberup Sogn, i hvilket Bøø Banker hæver sig 76 Fod umiddelbart fra Havets Overflade, og noget sydligere ligger Sæbbøborghøj.

Det gamle Herresæde Eskebjerg tilhørte i en Række af Aar den navnkundige Wi Hvide. Marsten Hr. Stig Andersen, der ved sin fryggtelige Hævn over den usle Kong Erik Blipping og den deraf følgende Borgerkrig har efterladt sig et saa sørgeligt Minde i Fædrelandets Historie, var saaledes Gaardens Ejer i anden Halvdel af det 13de Hundrebaar. Et Sagn giver ham ogsaa det sidste Hvilested i Stubberup Kirke, imedens et andet henfører dette til Hørvig Kirke i Sølland. Marsten døde i Aaret 1293. Da han var bleven feedløs, maa Godset Eskebjerg være inddraget under Kronen; men hans Søn Anders Stigsen, der tilfids fik Fred af Kong Erik Menved og endog blev optagen i Kongens Raad, maa da have faaet det igjen. Han levede endnu i Aaret 1314. Efter ham tilhørte Eskebjerg Sønnen, den beskjendte Hr. Stig Andersen til Bjørnholm (nu Høgholm), som overlod dette Gods til sin Søn Hr. Dve Stigsen, der i Aaret 1359 blev myrdet i Middelfart tillige med Hr. Niels Bugge til Hald og Hr. Peder Andersen til Margaard. Hr. Stig Andersen blev

nu Kong Valdemars ivrigste Modstander under det Strag efter udbrudte jyske Oprør; derfor bleve hans søllandste og en Del af hans jyske Gods inddragne under Kronen, og med Eskebjerg var uden Tvivl det samme Tilfældet.

I lang Tid Eskebjerg derpaa Krongods. Iblant de danske Adelsmand, der i Aaret 1423 undertrevede et Forbund imellem Kong Erik af Pommern og de vendiske Stæder, var Hr. Bjørn Duffen, Lensmand paa Eskebjerg. Han havde uden Tvivl dette Len i Pant. Hans Hustru var Fru Elisabeth Henningsdatter Kadel, Enke efter Hr. Klavs v. Wiggen. Efter sin anden Ægteskæles Død giftede hun sig med Gert Bryske til Dallund, (død 1441), der ved dette Giftermaal ogsaa har faaet hendes Pantelen; thi hun havde det endnu i sit Dødsaar 1462. Da udskædte hun nærlig en Fuldmagt til Hr. Eggert Frille og Fru Anne Lunge, hendes Søsterdatter, at de skulde overantvorde Kongen og Dronningen de Breve, der angik Næsbyhoved; derimod skulde hun beholde Eskebjerg med Kjerteminde og Munkøbo igjen. Siden var Hr. Hans Valkendorf lang Tid Lensmand paa Eskebjerg. Han havde dette Len, da han i Aaret 1479 gav Klavs Bryske til Røggimose Fuldmagt til at indløse det Gods. Peder Andersen i Afsens havde i Pant i Mulkud og Strerup (i Droslette Sogn, Baag Herred) og Stranby (i Haarby Sogn) og siden beholde det som et frit brugeligt Len. Hr. Hans Valkendorf havde dette Len endnu benimod Slutningen af det 15de Hundrebaar. I Aaret 1523 var Jesper Daa til Enggaard (nu Gylbensten) Lensmand paa Eskebjerg, og han havde givet Bendinge derpaa; Lenet havde han derefter i adskillige Aar. Senere

SCHELENBORG,

fordum Eskebjerg, i Fyn.

var Eskebjerg ikke noget særskilt Len, men var forenet med Nyborg Len. Saaledes fik Hovedsmanden paa Nyborg Slot Eskild Gjøse til Skjærringe i Aaret 1569 et kongeligt Brev om, at det var undt og tilladt Niels Bøsen at bygge og bo paa Spro (Sprogs), hvorfor han skulde tage Kongens Stod, som gif der, og enten slippe det ud i Kogaven eller lade det føre til Eskebjerg, hvor ham spantes bedst. To Aar efter gjorde den samme Mand Regnskab for Nyborg Len og Eskebjerg Gaard for den Tid, han havde haft Lenet; Løsdret modtog Agel Biffert. Senere blev det som et særskilt Len overdraget til den rige Erik Eilersen Hardenberg, Herre til Mattrup, Stovsbo, Faarevejle, Brolykke og Bedtofte og Hovedsmand paa Hagenstov. Han skulde for Eskebjerg stille 4 Estridsheste, men sparede i øvrigt ingen Afgift deraf. Dette Len havde han indtil 1603, da det ophørte at være Krongods.

Ved Magtstifte med Kongen blev nemlig Erik Hardenbergs og Fru Anne Rønnows Ewigersøn Agel Brahe til Elvedgaard, der var Lensmand paa Dalum Kloster, Ejer af Eskebjerg. Med Hovedgaarden fulgte følgende Gods: i Stubberup Sogn, Nordstov By 10 Gaarde, i Grønlund Gaard, i Egenstj 2 Gaarde, i Vogensjø 3 Gaarde, i Aulstær 2 Gaarde, i Stubberup By 1 Gaard og 1 Gadehus, i Martofte 19 Gaarde og paa Lang 4 Gaarde og i Hærsvnappe, Dalby Sogn, 1 Gaard, i alt 43 Gaarde og 1 Gadehus og end videre Den Mejsls i Stubberup Sogn. Derimod fik Kongen hans Hovedgaard Korstifelse paa Falster og i Korstifelse By 10 Gaarde, i Sønder-Mølev 1 Gaard, 1 ode Gaard og 1 Gadehus, i Maglebrænde 4 Gaarde og en Del Strøgods i forskellige andre Sogne paa Falster samt 4 Bøndergaarde i Skaane, i alt omtrent 40 Gaarde. Agel Brahe var først gift med Fru Mette Falksbatter Gjøse og senere med Fru Kirstine Hardenberg. Fru Kirstine blev ved hans Død 1616 Ejerinde af Eskebjerg og havde denne Gaard indtil sin Død 1639. Bøndergodset blev i hendes Tid ikke ubetydelig forøget; af Fru Mette Brahe, Enke efter Peder Marsvin, købte hun saaledes 1616 en Gaard paa Lang og af Fru Birgitte Brahe s. A. ligeledes en Gaard paa Lang. Aaret efter to Gaarde i Dalby af Ejler Quisop og 1624 sex Gaarde i Thaarup og en Gaard paa Lang af Niels Scheested til Belmark; m. m. Hun var den sidste af sin Vel her i Landet. Efter hende arvede Sønnen Tyge Brahe til Mattrup og Bedtofte, Eskebjerg. Han var gift med Fru Berete Brof, Datter af Eskel Brof til Gammel-Strup og Bømmetofte, og Fru Christense Biffert. Fru Be-

rete Brof døde allerede 1639, og Tyge Brahe fulgte hende Aaret efter i Graven. Deres Søn Agel Brahe, der arvede Eskebjerg, var sindsog og havde derfor indtil sin Død Falk Gjøse Henriksen til Thurebyholm til Formynder. Han nævnes til Eskebjerg 1653 og var endnu i Live to Aar derefter og ugift. Dog ejede han kun Halvdelen af Gaarden, da hans Søster Fru Christense Brahe, der var gift med Jakob Lindenov til Hundslund Kloster, havde den anden Halvdel. Søsteren Fru Anne Brahe var gift med Oluf Daa til Holmegaard, og til deres Søner Klavs Daa til Krengerup, Henrik Daa og Brof Daa, der vare i Uenighed med Faderen, hvem de beskyldte for at have ødt deres Gods, blev nogle Aar efter Agel Brahes forrige Andel i Eskebjerg udlagt som moderne Arv, og denne Del af Gaarden derpaa solgt.

Rjøberen var Erik Krug til Bramminge, der den 20de April 1665 fik Eskebye paa Halvdelen af Eskebjerg og paa det tilhørende Bøndergods. Aaret efter købte han af Kongen en Del Bøndergods i Stubberup, Dalby og Mefinge Sogne. Den anden Halvdel af Eskebjerg købte han i August 1667 af den oven nævnte Jakob Lindenov. Den nu atter samlede Ejendom beholdt han imidlertid ikke længe end til 1671, da denne Gaard gif ud af den gamle danske Adels Hænder. Den blev solgt til Frederik v. Bittinghof, kaldet Scheel. Denne forøgede snart Bøndergodset ved af Holle Ludorff at købe nogle Gaarde i Hærsvnappe og Stubberup. Han var gift med Fru Leonore Scheested og blev ligeledes Ejer af Birholm (nu Levenborg), som Baron Warrids Fødebust til Gindelsborg og Gjesinggaard maatte afhænde til ham. I Aaret 1680 blev Eskebjerg med alt Tiliggende af ham oprettet til et Baroni under Navn af Schelenborg. Han døde 1691.

Da han af sit Wgteskab ikke efterlod sig Søner, arvede hans Datter Sofie Charlotte v. Bittinghof Baroniet. Hun var gift med Generalleutenant af Kavalleriet Schad v. Brodtkorff, der i Aaret 1691 blev Baron; og saa Birholm arvede han. Han var en Søn af den gottorpke Gehejmeraad Henrik v. Brodtkorff og Fru Mette v. Rumohr. Han besad Baroniet i mange Aar; men hans Liv var ingenlunde frit for Ubehageligheder. I August 1724 fik Gehejmeraad og Stiftamtmand Fr. Christian Scheested til Raadholt Befaling til at indhente Baronens Erklæring om, hvad der vel kunde være Aarsag i, at hans Forvalter Lorens Hanfen vægrede sig ved, af Baroniets Tiender at yde Bidrag til Afbetaling af den paa Landstingshuset hastende Gæld

SCHELENBORG,

fordum Eskebjærg, i Fyn.

og til at indsende denne hans Erklæring til Kongen. Med Gehejmeraad P. A. v. Ahlefeld til Buchenbagen havde han en Retsstrid, der 1729 skulde afgjøres ved Boldgiftsmænd, og paa hans Begne bleve Gehejmeraad Grev Christian Rangau og Raadmand Christian Christensen i Holbæk valgte af Kongen til at domme i Sagen. Den største Vægtelse havde han af sin Søn Frederik v. Brodthorff paa Grund af dennes lefsindige Adfærd. Han holdt nærligst saa meget af at gjøre Gæld og at henvise sine Kreditorer til Faderen, at denne tilsidt 1726 saa sig nødt til at Raffe sig kongelig Bevilling til at lade besjendtgjøre, at hverken de, der allerede havde givet eller de, der i Fremtiden gave hans Søn Kredit, kunde vænte Betaling hos ham. Gælden havde den unge Baron paadraget sig baade paa sine Udenlandsrejser og i Hjemmet. Baron Schand v. Brodthorff døde 1730, og Baroniet tilfaldt da Sønnen Baron Frederik v. Brodthorff, der snart maatte tænke paa at tilfredsstille sine mange Kreditorer. Til at indkalde disse som ogsaa dem, der havde Penge til gode hos hans Moder, bleve Justitsraad Christian Schouboe og Birkedommer Christian Ditlev Hedegaard befuldmægtigede af Kongen. Baronen var gift med Fru Sofie Brodthorff; men deres Ægteskab var uheldigt og blev snart ophævet. I Aaret 1736 klagede Baronessen til Kongen over, at der den Gang, da hendes Ægteskælle uden Aarsag vilte sig fra hende, hun var blevet tillagt hende 550 Rdlr. om Aaret af Baroniets Midler; denne Sum var, mente hun, utilstrækkelig for hende til at leve efter sin Stand og til hendes Søns Opdragelse. Af den Aarsag søgte hun om, at der maatte blive afsat 1000 Rdlr. aarlig for hende; men dette Krav fandt man for stort, og Summen blev bestemt til 800 Rdlr. aarlig. Da hun ikke med det gode kunde opnaa, hvad hun saaledes havde Ret til, valgte hun det yderste Middel, hvorved hun bragte sin Mand i stor Forlægning. For 400 Rdlr., som hun havde til gode indtil December 1736, lod hun Aaret efter gjøre Indførsel i Hovedgaardens Besætning af Heste og Køer, hvilke hun da lod offentlig bortsalge. Dette havde endnu værre Følger for ham. Da nærligst hans andre Kreditorer vare blevne uderrettede herom, fulgte de strax det givne Exempel, og for sine Krav paa Kapitaler til Beløb af 20,000 Rdlr. angreb de de en ej alene den øvrige Baroniet tilhørende Besætning, men lagde endog Beslag paa det Korn, hvormed Hovedgaardens Jorder dette Foraar skulde besaaes og de foratnede Bønder understøttede, saa at, som Baronens Klagede til Kongen, Baroniet i Bund og Grund vilde blive ødelagt, hvis sigt skulde have

Fremgang, og dog vilde Kreditorerne netop derved ikke faa noget. Efterform Baroniet, heder det i et kongeligt Brev til Svar paa denne Baronens Klage, i sin Tid ved foresaldende Forandring vilde falde til Kronen og desaaarfar ej torde forgæves eller paa anden Maade ødelægges, blev det paalagt den oven nævnte Hr. Christian Sehested og Justitsraaderne Niels Bang Himmelstrup og Henrik Wille at overtage Baroniets Styrelse. Tidligere havde Baronen været Hjer af Brolykke, og til denne Hovedgaard havde han ladet adskillige af Schelenborgs Bønder gjøre Høveri; andre af disse havde begyndt at betale Penge i Steden for at gjøre Dagværk. Administratorene søgte nu at faa Kongen til at bestemme, hvad Bønderne for Fremtiden skulde yde af Høveri. Det blev da afgjort efter deres Indstilling, at naar hine Gaarde, som ydede Penge, efterhaanden bleve safteløse, skulde der ikke atter kræves Arbejde af Høveri. For at Baronen ikke skulde aldeles ødelægge den lille til Schelenborg hørende Stov, vilde Administratorene have fassat, at der skulde udvises ham det fornødne Ildbrændsel, med Forbud imod at bruge mere end det ham saaledes udvises; men derpaa vilde Kongen ikke gaa ind. Til Fru Elisabeth v. Knuth, Enke efter Alexander Frederik v. Møsting, Hofmester hos Kongens Søster Prinsesse Charlotte Amalie, havde Baronens 1735 udstædt 2 Forskrivninger paa i alt 30,000 Rdlr. Kroner og Kurant. Herom opstod en Retsfag, der efter kongelig Befaling skulde føres for Højesteret 1737. Rige saa godt som Baronens styrede sine egne Sager, fyldestgjorde hans Birkedommer Retfærdighedens Krav paa hans Gods. Det blev nærligst Kongen i Aaret 1743 foredraget, at Ketten paa en særdeles lovstridig og mistænkelig Maade blev haandhævet paa Schelenborg Birk, i det der ikke siden Maris det foregaaende Aar var blevet brugt nogen lovbefalet Tingprotokol; men at der i Steden blev optegnet paa løst Papir, et Ark efter et andet, hvad der skulde være foregaaet; vel var der nu blevet anskaffet en ny Protokol; men den var man ikke bleven bemyndiget til at bruge, og der var heller ikke frevet noget i den. Birkedommeren var en Mand, af hvem man ikke kunde vænte nogen anden Opførsel. Han var nærligst en forhenverende Sagfører, der paa Grund af sine flutte Streger var bleven assat for nogle Aar siden og derpaa havde faaet dette Embede af Baronens; og han fandt det befremmest, at Protokollen blev ført paa den omtalte Maade. Heller ikke vilde han betro disse løse Papirer i Birketskrivers Hænder, men gjemte dem selv. Det var ikke saa forunderligt, at han ej vilde lade Trediemænd se sigge Ting; thi de

SCHULENBORG,

fordum Eskehjærg, i Fyn.

indeholdt noget ganske andet end hvad der virkelig var foregaaet paa Tinge; ibl. a. havde han anført som Stoffmænd adskillige Folk, der enten for lang Tid siden vare døde eller dog slet ikke havde været tilstede. Stiftamtmanden Konferensraad Rankau fik Befaling til at undersøge denne slemme Sag. Til Trods for sin fornemme Byrd blev Frederik v. Brodtdorff paa Grund af alle disse Forhold ikke benaadet med Værestittel eller Baand, hvorimod hans Søn Schack v. Brodtdorff, der ved Faderens Død 1755 fik Baroniet, blev Kammerherre og Ridder. Han var gift med Charlotte Amalie v. Lente - Wdeler og døde 1784. Da han ingen Sønner efterlod sig, gik Baroniet over til Datteren Baronesse Charlotte Amalie Brodtdorff, der 1777 havde ægtet Kammerherre Ludolf Frederik v. Buchwald. Denne blev i Maj 1784 optagen i Friherresstanden under Navnet Buchwald - Brodtdorff; men endnu inden Aarets Udgang blev deres Ugteskab opløst, hvorpaa Baronessen 1787 ægtede Wilhelm Theophilus v. Stieglig, der som Baron fik Navnet Stieglig - Brodtdorff. Han døde 1802 og hans Enke 1811. Deres Datter Baronesse Sofie Frederikke Stieglig - Brodtdorff arvede ved Moderens Død Baroniet og ægtede 1811 Kammerjunker og Hvitmester, siden Kammerherre Karl Juul, der den 25de Februar 1812 blev Friherre af Juul - Brodtdorff og senere tillige blev Besidder af Stamhuset Laasinge. Han døde den 15de Martz 1859. Hans Enke Besidder saaledes nu atter Baroniet.

Den nuværende Hovedbygning er opført 1843 af Baroniets sidste afdøde Besidder. Den bestaar af 3 toetages Fløje, af hvilke Hovedfløjen er af Grundmur med Skifertag og en Gavlf af Bindingsværk; de to Sidefløje ere grundmurede og have Tegltag.

Hovedgaarden er stiftsat for 77 Tdr. 7 Eptr. Ager og Engø Hartkorn. Stofstalden er 1 Td. 5 Eptr. 2 Fd. 2 Alb. Den til Gaarden hørende Vejermølle har 2 Tdr. Møllestyd. Gaardens Fladeindhold er 550 Tdr. Land Ager og 200 Tdr.

Land Eng. Ved en kongelig Resolution af 1805 blev det tilladt, at af den Jord, som Enke-Baronesse Stieglig - Brodtdorff og de følgende Besiddere af Schelenborg funde inddamme af Etanden imellem Fyn og den daværende D Rangs, der nu er en Halvs, maatte betragtes som Hovedgaardsjord og tillige i 20 Aar være fri for Skatter. Dette Dæmningarbejde blev begyndt 1817 og fuldført Aaret efter. Derved blev der fra Egenst til Rangs indvundet 600 Tdr. Land, som benytttes til Græsning for Hovedgaardens Kvæg. Dette Areal blev først stykfat 1852.

Joruben Schelenborg hører til Baroniet Hovedgaarden Brodtdorff, ligeledes i Stubberup Sogn. Den var tidligere en Mejerigaard og hed Grenlund. I Aaret 1785 blev den Hovedgaard og fik da sit ny Navn. Dens Ager og Engø Hartkorn er 65 Tdr. 1 Eptr. = Fd. 2 Alb. To Jordlobber ere desuden ublagte til Skov - Opflissing; deres Hartkorn er 3 Tdr. 2 Eptr. 3 Fd. 1½ Alb.

Baroniets Stove udgjøre: den saakaldte Hertugstov i Stubberup Sogn, omtrent 30 Tdr. Land, især Alm træer; Vogenstebøden, 23 Tdr. Land, Eg, Bøg, Gran og Alf; denne sidste blev 1836 indtagen fra en Fæstgaard i Sognet; Mosegaard's Skov i Dalby Sogn, 11½ Tde Land, ligeledes 1845 indtagen fra en Fæstgaard.

Vøndergodset bestaar af 418 Tdr. 5 Eptr. 2 Fd. 1 Alb. under Gaarde, 25 Tdr. 7 Eptr. 3 Fd. 2¼ Alb. under Fæste- og Lejehuse. Møllestalden er 2 Tdr. og det til Møllerne hørende Ager og Engø Hartkorn er = Tdr. 7 Eptr. 3 Fd. Desuden er af Hovedgaardens Hartkorn = Tdr. 2 Eptr. 1 Fd. 2¼ Alb. midlertidig overdraget til Bondebrug. Baroniet ejer Stubberup og Dalby Kirker med 108 Tdr. 2 Eptr. Kirke- og 108 Tdr. 2 Eptr. Kongetiende. Det Tiende vpende Hartkorn er 1419 Tdr. 4 Eptr. 1 Fd. 2½ Alb. Bankattierne ere 6000 Rdlr. Gælden er nu omtrent 66,000 Rdlr.

